

Ilse Aichinger'in "Ayna Hikâyesi" Adlı Kısa Öyküsünde Ölüm Olgusu

Merve KARABULUT*

Özet

Canlı varlıkların hayati fonksiyonlarının sona ermesi anlamına gelen ölümden söz edebilmek için bu fonksiyonların bir daha geri gelmemek üzere sona ermesi şarttır. Hayatın devamı ya da zıttı olan bir nevi hayatın anlamının belirleyicisi olan ölüm olgusu, insan hayatının bir yansıması olarak değerlendirilen edebi eserlerde de gerçek hayatta olduğu gibi karşımıza çıkar. Birçok sebebi olan ölüm olayı bazen kişinin kendi iradesi ile bazen de dış etkenler ile gerçekleşebilir. Farklı şekillerde ve boyutlarda edebi eserlere yansıyan ölüm, edebiyatta farklı şekillerde yorumlanabilecek bir sembol haline gelir. Burada ele aldığımız Avusturyalı yazar Ilse Aichinger'in "Ayna Hikâyesi" adlı kısa öyküsünde ölüm olgusu farklı açıdan işlenir.

Kısa öyküde küçük yaşta annesini kaybeden, kürtaj yoluyla bebeğini aldırmak zorunda kalan genç bir kadının bu sefer kendi ölümü ile karşılaşması konu edilir. Söz konusu karşılaşma, aşına olduğumuz gibi baştan sona değil de sondan başa giden bir yapı içerisinde aktarılır. Dünyadan ayrılışın ele alındığı bu kısa öyküde, okur ana figürün bu ayrılış ile bir uyanış içinde olduğuna tanık olur. Kadının erkek arkadaşı dışarıdan ölüme şahitlik eden bir figür olarak mesafeli bir tutum içerisinde verilir. Genel olarak ölüm olgusunun felsefi bir arka plana dayandırılarak verildiği görülür. Bu çalışmada "Ayna Hikâyesi" adlı kısa öyküde farklı açılardan ele alınan "ölüm" olgusu metin odaklı yöntemle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alman Edebiyatı, Ilse Aichinger, Ayna Hikâyesi, Spiegelgeschichte, Ölüm.

The Phenomenon of Death in Ilse Aichinger's Short Story "The Mirror Story"

Abstract

To be able to talk about death, which means the complete termination of the vital functions of living beings, vital functions must cease to come back. The phenomenon of death, which is the determinant of the meaning of life, which is the continuation or the opposite of life, appears in literary works, which are considered as a reflection of human life, as in real life. The death event, which has many causes, can sometimes occur with the will of the person and sometimes with external factors. Death reflected in literary works in different shapes and sizes, becomes a symbol that can be interpreted in different ways in the literature. In the short story of the Austrian writer Ilse Aichinger named "Mirror Story", the phenomenon of death is handled from a different perspective.

The short story is the subject of a young woman who lost her mother at a young age and had to have her baby aborted through abortion, this time facing her death. The encounter in question is conveyed in a structure that goes from beginning to end, as we are familiar with it. In this short story, which deals with the separation from the world, the reader witnesses that the main figure is awakening with this separation. The woman's boyfriend is presented distantly as a figure witnessing the death from the outside. In general, the phenomenon of death is given based on a philosophical background. In this study, the phenomenon of "death", which is discussed from different perspectives in the short story "Mirror Story", will be discussed with a text-oriented method.

Keywords: German Literature, Ilse Aichinger, Mirror Story, Spiegelgeschichte, Death.

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum / Türkiye, merve.karabulut@atauni.edu.tr

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-2106-5941>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Karabulut, M. (2022). Ilse Aichinger'in "Ayna Hikâyesi" Adlı Kısa Öyküsünde Ölüm Olgusu.

Küllüye, 3(1), 20-30. DOI: 10.48139/aybukulluye.1068272.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
04 Şubat 2022	17 Mart 2022	Araştırma Makalesi	20-30
04 February 2022	17 March 2022	Research Article	

Extended Abstract

Ilse Aichinger born in 1921 in Vienna, is one of the significant representatives of post-war German literature. The literary aspect of Aichinger is remarkable. The main purpose of her works is to add a kind of alienation to reality and gain a new dimension/perspective. The story "Mirror Story", which we will discuss in our study, made Aichinger famous and was instrumental in receiving the Group 47 award in 1952. This work was written in 1949 and published in four parts in the Vienna daily newspaper.

In this story, the life story of a woman, whom we understand at a young age, is told in reverse. Sections of the young woman's life from her birth to her death conveyed unusually. The story begins with the burial ceremony of the young woman and presents a summary of the life of a young woman who died in agony after a failed abortion. There is death at the beginning and end of the story. There are three death events in total in the story. First, the death of the woman's mother when she was young, then the death of her child, which she ended her life by having an abortion, and finally her death. The story begins with a section about the burial of the young woman after her death. It is made to feel/think of being very close to death, and thus the fact of death is placed at the centre of the story.

This paper examines the phenomenon of death from various perspectives and from time to time with a philosophical background, by going through the life and death of a young woman. The story's originality lies in the narrative and the individual style of Ilse Aichinger. In other words, the story is unusual because it is written in the second person and tells the life of a young woman backwards. In the story, the young woman's experience with her boyfriend ends in disappointment, and the young woman has to abort her baby with an abortion. This time, as he faces her death, he regrets the past choices that shaped her life and therefore her future. While we make decisions about our lives and our future, death, which is an inevitable end, always waits aside. The fact that our lives will end one day and this situation does not affect our decisions. We only become aware of death when it appears close to us. The decisiveness of such moments is usually limited to a certain time, and then we go back to our daily hustle and leave aside the fact that our lives are temporary.

Death most intensely are experienced only when there is a real confrontation with death. Literary works, on the other hand, provide a ground where the emotional state of these moments can be reflected in harmony with reality. Through the fictionality of literature, we have the opportunity to observe the mood of the main figure who is face to face with death in the story we are dealing with. The central point of the death phenomenon in the story is primarily the death of the main figure. The woman comes face to face with the reality of death causes her to question the meaning of death, which she had not had the opportunity to think about before coming face to face. When the moment comes to experience death, how this can happen is shown through literature. Literature is representative here.

Giriş

1921 yılında Viyana'da dünyaya gelen Ilse Aichinger savaş sonrası Alman edebiyatının önemli temsilcilerinden birisidir. Berlin Sanat Akademisi mezunu olan Aichinger, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi kamplarında kalır ve Yahudilere yönelik tanık olduğu Nazi zulmünü eserlerinde işler. 1953 yılında Grup 47'ye katılmasıyla Alman yazar Günter Eich ile tanışıp evlenen Aichinger, 1972 yılına kadar evli kalır. Birçok ödüle layık görülen Aichinger'in (Bremen-, Immermann-, Petrarca-, Kafka-, Kaschnitz ve Weilheimer Edebiyat Ödülü) (Brauneck, 1995, s. 16), edebi yönü dikkate değerdir. Eserlerindeki temel amaç gerçek gerçekliğe bir çeşit yabancılaştırma katarak, yeni bir boyut/bakış açısı kazandırmaktır. Hem dil

hem de gerçeklik karşısındaki tutumuna bakıldığında, gerçekliğin ne olduğunu ve onu nasıl yansıtmak gerektiğini bildiğini düşünürken, bu güveni kaybederek, gerçekliğin sınırlarını gitgide şüpheli görmeye başlar (Aytaç, 1994, s. 456-457).

Çeşitli türlerde eserler kaleme alan Aichinger'in ilk eseri, 1948 yılında yayımlanan, kendisi gibi yarı Yahudi olan bir kızın hikâyesini anlattığı "Die größere Hoffnung/Büyük Umut" adlı otobiyografik izler taşıyan romanıdır (Meid, 2006, s. 610). Çalışmamızda ele alacağımız "Ayna Hikayesi" adlı öykü ise Aichinger'i üne kavuşturan ve 1952 yılında Grup 47 ödülünü almasına vesile olan eserdir (Stein & Stein, 2008, s. 716). 1949 yılında kaleme alınan bu eser, Viyana günlük gazetesinde dört bölüm halinde yayımlanır. Bu öyküde, henüz genç yaşta olduğunu anladığımız bir kadının hayat hikâyesi tersten anlatılır. Genç kadının doğumundan ölümüne kadarki hayatından kesitler alışık olmadığımız bir tarzda yani ölümünden doğumuna doğru aktarılır.

Genç kadının defn töreniyle başlayan hikâyede, başarısız bir kürtajdan sonra acı içinde ölen genç bir kadının hayatının özeti sunulur. Hikâyenin başında ve sonunda ölüm vardır. Eserde toplamda üç ölüm olayı yer alır. İlk önce küçük yaşta yaşarken kadının annesinin ölümü, sonra kürtaj yaptırmak zorunda kalarak hayatına son verdiği çocuğunun ölümü ve en son kendi ölümüdür. Sen-anlatıcı tarafından anlatılan öykünün sonunda genç kadının bu dünyadaki hayatının başlangıcı olan doğum anına ulaşılsa da hikâye genç kadının ölümünden sonra defnedilişinin anlatıldığı bir kesitle başlayarak yani ölümden doğuma gidilerek aslında ölüme çok yakın olduğu hissettirilir/düşündürülür ve böylece ölüm olgusu hikâyenin merkezine yerleştirilmiş olur.

"Ayna Hikâyesi" Adlı Kısa Öyküde Ölüm Olgusu

İnsan, varlığını anlamlandırmak ve bütünlemek gayreti içerisinde. Dinamik bir oluş süreci olan hayat, ruhsal ve bedensel etkinliğe olanak sağlar. Başka bir deyişle hayat, "var olmak için kendine koyduğu hedeflere uygun bir ruh geliştirmesi için insana verilmiş süreden başka bir şey değildir" (Tarkovski, 2000, s. 64). Hayatın karşısında duran ölüm ise dünyanın mekânsal ve zamansal boyutundan ayrılmayı temsil etmektedir. Almanca "Tod", İngilizcede "death", Fransızca "mort", Arapça "mevt" kelimeleriyle ifade edilen ölüm kavramı, dilimizde genel anlamıyla sona erme, ortadan kalkma, yok olma, gibi anlamlara gelmektedir (Yıldız, 2006, s. 2). TDK sözlüğünde ise ölüm kelimesi hayatın son bulması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda kesin bir biçimde son/bitiş ifade edilirken, canlı varlıklara gönderme yapıldığı ortadadır. Kellehear ölümü; organizmadaki kritik işlevlerin kalıcı olarak durması biçiminde (Bruno, 2015, s. 84) nitelendirir. Bu nitelendirme bedensel olarak canlı olmama durumunu işaret eder. Ölüm bedensel işlevlerin durması (biyolojik olarak) ve ruhun bedenden ayrılması (dinsel olarak) olarak tanımlanmaktadır (Tarlacı, 2016, s. 40). Ontolojik açıdan bakıldığında ise, birbiriyle sıkı ilişki içerisinde olan zaman ve mekân (Heidegger,

2008, s. 391) hayatı oluşturan temel öğelerdir. Heidegger insanın aslında zamansal bir varlık olduğunu ileri sürerek zorunlu olarak bu varlığın doğum ile ölüm arasındaki hareketinin; şimdinin, geçmişin ve geleceğin karşılıklı uzanmasını ve açılmasını içerdiğini belirtir. Doğum ile ölüm arasındaki hayat, zaman içinde meydana gelen bir dizi olayın bir araya gelmesinden oluşur (Heidegger, 2008, s. 396-397). Dolayısıyla insan varoluşsal bir boyut kazanabilmek için, belirli bir yapılanma etrafında kurulan hayatı değerlendirme, yorumlama ve anlamlandırma sorumluluğuna sahip olmalıdır.

Ölümlerle yaşamın birlikteliğini ortaya koyan en güzel yaklaşım "yaşamın ölümden alınmış kısa vadeli bir borç" (Göka, 2009, s. 22) olduğudur. İnsanlığın varoluşundan beri hem merak konusu hem de kendisinden korkulan bir olay olan ölüm, bütün canlıların karşılaşacağı kaçınılmaz sonudur. Canlılar içerisinde öleceğini bilerek yaşayan tek varlık da insandır. Bu düşünce Paskal'ın "sadece insan öleceğini bilir" (Kellehear, 2015, s. 23) cümlesiyle daha net bir biçimde dile getirilebilir. Bunun yanında Backer, "Düşünemeyen hayvanların ölüm bilincine sahip olmadığını, hatta günün bile ayırımına varamayacaklarını söylerken sadece insanlar ölümü bilir" (Kellehear, 2015, s. 24) diyerek ölümün insan gibi düşünme yetisine sahip canlılar tarafından bilinebileceğini vurgulamaktadır. Genel anlamda son olarak nitelendirilen ölüm tüm canlı varlıkları kapsayan kaçınılmaz sonudur. Yine aynı şekilde bu konuda Voltaire, "İnsan ırkı ölmesi gerektiğini bilen tek ırktır ve bunu sadece tecrübe yoluyla bilir. Yalnız yetmiş ve ıssız bir adaya götürülmüş olan bir çocuk ölüm hakkında bir kedi ya da bir bitkiyle aynı fikre sahiptir" (Kellehear, 2015, s. 23) der. İnsan, yaşamaya başladığı andan itibaren ölümüne doğru yol alır. Bu doğrultuda Schopenhauer ölümün yaşamla birlikte geldiğini ve kaçınılmaz olduğunu "Aldığımız her nefes bizi sürekli etkisi altında olduğumuz ölüme doğru çeker [...] Nihai zafer ölümün olacaktır, çünkü doğumla birlikte ölüm bizim kaderimiz olmuştur ve avını yutmadan önce onunla kısa bir süre için oynar." (Göka, 2009, s. 20) cümleleri ile ortaya koyar.

"İnsan iradesinde ve kontrolünde olmayan iki şeyden birisi ölümdür, diğeri de doğumdur" (2016, s. 71) diyen Tarlacı insanın, doğacağı zamanı, cinsiyetini, ailesini seçemediğini, nasıl kendi istemi dışında dünyaya geliyorsa ölümün de aynı şekilde irade dışı gerçekleşeceğini vurgular. Özkan, "Her insan bir gün öleceğini bilir; ama nerede, nasıl ve ne zaman? Bunu bilemez" (2017, s. 16) diyerek ölüm zamanının belirsiz olduğunu anlatmak ister.

Tarihin başlangıcından günümüze kadar ölümü anlamaya çalışan insanlar, ona farklı anlamlar yükleyerek hayat felsefelerini oluşturur. Düşünürler sahip oldukları dünya görüşlerine göre tutum geliştirerek, eserlerinde ölüm konusunu ele alır. Ölüm söz konusu olduğunda insanın aklına gelen sorular farklı farklı olduğu gibi, ölümü kendisine konu edinen disiplinlerin de bu sorulara bulmaya çalıştığı cevapların farklı olduğu görülür. Ölümün insan üzerinde derin etki bırakmasından ötürü, özellikle edebiyatçıların ölüm konulu eserler kaleme aldıkları görülmektedir.

Ölüm konusu, somut gerçeklik düzleminde tek bir durumu yani dünyadan ayrılmayı, artık var olmamayı, yok olma durumunu işaret eder. Buna rağmen edebiyatın gerçek hayatta yer alan olguların her okunuşta yeni boyutlar kazanmasına imkân veren kurgusal zemininde, ölüm konusu çeşitli/farklı şekillerde algılamaya/yorumlamaya olanak tanır (Daemmrich & Daemmrich, 1995, s. 347). Ele aldığımız bu öyküde de ön planda olan ölüm, genç kadının bebeğini aldırarak zorunda kaldıktan sonra hastalanmasıyla gelen ölümüdür.

Öykünün giriş bölümünde ismi verilmeyen ana figürün mezarı açık; defin töreni gerçekleştirilmektedir. Söz konusu sahnede ana figür rahibin defin için dua etmesini engellemeyi arzulası da buna engel olamaz. Tam bu sırada öykünün sen-anlatıcısı ana figüre, rahibi kastederek şöyle seslenir: “Bırak konuşsun! [...]. Ses çıkarmazsan, başlayıp başlamadığını sonunda bilemeyecek. Bilmediği için de, taşıyıcılara işareti veriyor. Taşıyıcılar fazla sormuyorlar, tabutunu gene yukarı çıkarıyorlar (Aichinger, 1993, s. 9). Başta bilindik ve alışılmış düzene göre düşünen ana figür, duanın bitiminde mezara konulacağını ve üstünün kapatılarak her şeyin sonlanacağını sanır. Ancak bu konudaki endişesi, sen-anlatıcının “bırak konuşsun” ifadesiyle dağılır ve alışılmışın dışında bir gerçeklik boyutuyla olayların akışı tersine döner. Genç kadın mezardan çıkarılır ve o andan itibaren, ölürken sanki bir aynada hayatını yeniden yaşıyormuş gibi genç kadının hayata bakışı tersine çevrilir. Zaman ve hayat hikâyesi geriye doğru akmaya başlar. Kadının hayatındaki önemli anları; kilisedeki cenaze törenini, cenaze arabası içinde hastaneye gidişini, evindeki hasta yatağını, erkek arkadaşıyla birlikte giderek bebeğini aldırarak zorunda kaldığı sahneyi, erkek arkadaşıyla birlikte oluşunu, tanıştıkları sahneyi, genç kadının okul yıllarını ve çocukluğunu, annesinin ölümünü, bekleliğini ve öykünün sonunda dünyaya gözlerini açtığı anı, hayatın normal seyrinin tersinde bir akış içerisinde okuruz.

Öykünün, defin töreniyle başlaması ve genç kadının yaşamının geriye doğru akan seyri ilk anda okuru şaşırtır. Defin töreni esnasında, genç kadının geride bıraktığı yaşamına/geçmişine son kez yolculuk yapması, genç kadının ölümünün gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda ikilem yaratır. Ancak defin töreni sona ermeden genç kadının mezardan çıkarılması ve öykünün sonraki kesitlerinde zaman zaman araya giren üçüncü şahısların söyledikleri, defin sahnesine rağmen ölümünün henüz gerçekleşmediğine ve anlatı süresince genç kadının ölüm döşeğinde olduğuna işaret etmektedir (Yayan, 2020, s. 47). Bu durum, ölümünün hemen öncesinde genç kadının geçmişine giderek, sona ermekte olan hayatı üzerine bir sorgulama gerçekleştirdiği ihtimalini akla getirir. Öyküde genç kadına hitap eden sen anlatıcı, ölümün kıyısında olan kadının kendine seslenişi olarak görülüp algılanırsa, genç kadının ölüme çok yakın bir noktada onu tecrübe ettiği ve onun farkındalığına erdiği söylenebilir. Tüm öykü boyunca genç kadının geçmişine giderek hayatını sorguladığını ya da bu öyküde ölümün böyle bir sorgulamaya aracılık ettiğini belirtmek olanaklıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ölümün böyle bir sorgulama için temel oluşturması hem edebiyat hem de felsefe disiplininin bakış açısına göre alışlagelmiş bir durum olarak görülmektedir. "Edebi eserlerde kullanılan en etkili yöntemlerden biri de ölüm anının işlendiği metinler oluşturulmasıdır. Varlıktan hiçliğe geçiş yoğun duyguların ve dramatik çözümlerin ortaya çıkmasına vesile olur. Ölüm anı tüm geçmiş yaşantıyı kesip atar. Geriye yalnızca şimdiki zaman kalır. Ölümün kesinliği, insana kendisi üzerine düşünmesi noktasında geçmiş yaşantısına beklenmedik şekilde ışık tutan geniş bir perspektif kazandırır" (1995, s. 348) diyen Horst ve Ingrid Daemrich edebi bir motif olan ölüm konusundaki düşüncelerini dile getirmiş olurlar. Felsefi bakış açısından ölüm olgusunu ele alan Hentsch ise "geçmişte olan her şeyi ifşa eden mutlak hakikat anı, kaçınılmaz gelişle hayatımızı aydınlatan son hesaplaşma" (2010, s. 9) olarak ölümden bahseder. Ölümün gelmesiyle hayatın üzerine ışık vurması ne anlama gelir? Bu soruya verilecek yanıt açıktır; dünya üzerindeki varlığın sona ermesi anlamına gelen ölümün sonrasında ne olacağına dair belirsizlik ya da tüm varlığa dair hakikat/geçmiş aydınlatılacaktır. İnsan, ölüme yaklaştığı an ya da ölüm anında geçmiş yaşamını, eylemlerini ve seçimlerini bir film şeridi gibi gözünün önünden geçirecek bir kanıda bulunur. Bu öyküde de ölüm döşğinde ecelini bekleyen ana figürün benzer bir tecrübeye sahip olduğu görülebilir. Öyküde ana figürün perspektifinden, yaşadıklarından pişmanlık duyduğu ve hatta onların değiştirilebilmesi umulan anlar olduğu anlaşılır. Tam da bu noktada genç kadının ölümüyle yüzleşmesinin, öyküde kendi ölümüyle yüzleşme anı olarak işlendiği görülebilir.

Zamanın aslı bilinmez kalmakla birlikte, fanilerin tecrübe ettiğine göre zaman geçmişten geleceğe yani ileriye doğru akmaktadır. Ölümü sorgularken varoluşçu Felsefe'nin, özellikle de Karl Jaspers ve Martin Heidegger'in, görüşlerini temel alan Schopenhauer (2016, s. 11), ölümden gelecek bir zamanda insan hayatında gerçekleşmesi kesin olan bir olgu olarak bahseder ve Heidegger'in zaman üzerine yaptığı çözümleme konusundaki düşüncelerini dile getirir. Geçmişin şimdiniz üzerinde bir baskı oluşturduğunu, geleceğimiz üzerinde de özgürleştirici bir işlevi olduğunu belirterek, zamanın, tecrübe edilmiş zaman dilimi olarak şimdinin bir parçası gibi anlaşılırsa özgürleştirici olabildiğini (2016, s. 25) ifade eder. Öyküde ölümün kıyısında olan, şimdiki zamanına tanıklık ettiğimiz ana figür geçmişine bakar. Yaşamı, kendisi için artık sonlanmış ya da sonlanmak üzere olan bir geçmişe dönüşmüş, gelecek zamana dair olanakları ve umutları ise tükenmiştir. Buna rağmen kadının yakın geçmişinden uzak geçmişine doğru ilerleyen olaylar aktarılırken bazı kesitlerde gelecek zaman kipi kullanılması dikkat çekicidir. Olayların yakın geçmişten uzak geçmişe doğru gidilerek anlatıldığı öykü kronolojisinde, bir diğer ölüm olayı bir çocuk olarak genç kadının annesinin ölümüdür. Daha çocuk yaşta annesini kaybeden genç kadına, sen-anlatıcının "[...] çünkü yalnız başına küçük kardeşlerinle daha fazla baş edemeyecektin. Oysa şimdi annen burada." (Aichinger, 1993, s. 16) demesinden annesinin ölümüyle

kardeşlerine bakmak durumunda kaldığını anlarız. Annesinin ölümü genç kadının çocukluk çağında bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir ve öykü kronolojisine göre sonrasında annesinin hayatta olduğu ve genç kadının çocuk yaşta sorumluluk almak zorunda olmadığı zamanları getireceği için, bu ölüme olumlu bir anlam yüklendiği görülebilir. Burada annesinin ölümüyle ilgili ana figürün duygularına ve tepkilerine yer verilmez. Tüm bu olanlardan annesinin ölümü karşısında ana figürün çocuk yaşta hem kendi hem de kardeşlerinin sorumluluğunu almak zorunda kalmasına, dolayısıyla üzüntüsünü de çocukluğunu da tam olarak yaşayamadığına tanık olmak mümkündür.

Sadece bilinçli bir varlık ölümü anlamlandırabilse de tek başına yaşayan bir insan için, ölüm olayı bir anlam ifade etmez. Ölümün toplumsal boyutu olan bir olay olduğu ve insanların ölümü tecrübe etmesinin kendi ölümüyle değil yakınlarından ya da çevresinden bir insanın ölümüyle gerçekleştiği söylenebilir. Levinas, “İnsan, kendi yok oluşuna tanık olamaz, bunu bilemez, ama ölme durumunun kendisinin bilinmemesi benim ölümle olan ilişkiyi oluşturur” (2014, s. 25) der. Vakitsiz gelen bir ölüm haberi ya da sevdiği bir kişinin kaybı kişide ölüm duygusunu açığa çıkarır ve kişi kendisinin de bir gün öleceğini düşünerek ölüm duygusunu içselleştirir. Ölümü sevdiği kişinin yokluğu olarak ele alan/düşünen insan bu nedenle ölümden kaygı duyar ve ondan kaçmaya çalışır. Yine Levinas’ın ifadesiyle “Başkasının ölümü, benliğimin sorumlu kimliğinde beni yaralar. Benim başkasının ölümüyle ilişkim, başkasının ölümünden etkilenmem işte budur” (2014, s. 17). Levinas’ın bu görüşünü öyküde örneklendirecek ölüm olayı, kadının kendi ölümünün ve annesinin ölümünün dışında kalan, genç adamın sevgilisinin ve bebeğinin ölümüdür. Genç kadının ölümüne şahitlik eden bir yakını olarak ölümü kendi bakış açısından tecrübe eden genç adamın bu ölüm karşısındaki tutumu da öyküde önemli bir yere sahiptir. Onun tutumu yakınıni kaybettikten sonra geride kalan kişinin bu durumdan etkilenişinin olumsuz bir temsilidir. Genç adamın, kadının hayatına olumsuz dokunuşu ve kadın için ideal kişi olmadığı, öyküde anlatıcı tarafından verilen ipuçlarında kendini gösterir. Erkek arkadaşının genç kadının ölümüne yaklaşımını yansıtan davranışları da anlatıcı tarafından örtük ve zaman zaman açık ifadeler kullanılarak olumsuz bir anlatım tutumuyla ortaya konulur. Cenaze töreni esnasında mezarın başında bekleyen genç adamın döktüğü gözyaşları kendisine “yağmur tarafından verilmiş” olarak aksettirilir: “[...] bir an için alnını yukarı kaldırıyor ve yağmur yanaklarının üstüne birkaç damla yaş fırlatıyor” (Aichinger, 1993, s. 9). Mezarlığa gitmeden önceki günü ile genç kadının henüz öldüğü anı anlatan kesitte genç adamın, kadının ölümü karşısındaki tutumu arasında fark vardır; Genç kadın öldükten sonraki ilk anlarda genç adam çığlık çığlığa ağlarken; “Şimdi seni yatağa yatırdılar. Çeneni gene o bezle bağladılar. Bez seni epeyce yabancılaştırıyor. Adam bağırmaya başlıyor ve kendini senin üstüne atıyor” (Aichinger, 1993, s. 11), sonrasında kayıtsızlık ifadesi olarak da yorumlanabilecek, elinde kasketini döndürürken görülür; “Genç adam ertesi gün gene geliyor. Yağmur gözlerine yaşlar koymadığı için bakışlarını boşluğa dikeyor,

kasketini parmaklarının arasında döndürüyor" (Aichinger, 1993, s. 10). Kadının kaybının ilk anlarında adamın gözyaşlarına yansıyan üzüntüsü çok geçmeden söner, mezarın başındaki genç adam kısa sürede bu durumu dışarıdan gözlerle seyreden bir yabancıya dönüşür. Bu ölümün müsebbibi olan genç adam tarafından, aralarında gönül bağı bulunan iki sevgiliden birinin ölümü söz konusu olduğunda, geride kalandan beklenen sorumlu tavrın yeterince sergilenmediği görülür. Genç adamın öyküde ölümle bir başka şekilde yüzleşmesi de henüz dünyaya gelmemiş olan bebeğinin ölümüdür. Genç kadınla vedalaşan adam onu, kürtağı gerçekleştirecek olan yaşlı kadının evine gönderirken, yalnızca onun arkasından bakmakla yetinir. Genç adam bebeğinin gidişini de kayıtsız gözlerle ve genç kadının tabutunun başında yaptığı gibi elinde kasketini sallayarak seyreder: "Bu haliyle onu tanıyacaksın. Son olarak tabutunun yanında kasketini çevirmiş olan adam bu, bak gene gelmiş! [...] Gözlerinde gene tek damla yaş yok yok, ona kendininkilerden ver" (Aichinger, 2014, 37). Tüm bu yaşananlar genç adamın, genç kadının ve bebeğinin ölümü karşısındaki tutumunu ortaya koyar.

Öykünün son bölümüne gelindiğinde ise, genç kadının doğum ve ölüm anının bir arada verilmesi dikkat çeker. Özel olarak sadece genç kadının doğumunun ve ölümünün anlatılmadığı, aynı zamanda onun doğumu ve ölümü üzerinden genel bir bakış açısıyla ölümün anlamının ortaya konduğu yani ölümün değerlendirildiği görülür. İnsanın dünya üzerindeki "doğum, yaşam ve ölüm"den oluşan geçici varlığının felsefi bir arka planla ele alındığına tanık olunur:

En güç olanı, konuşmayı ve yürümeyi unutmak, çaresizlik içinde kekelemek ve kundaklara sarsınlar diye yerde sürünmek. En güç olanı, tüm okşamalara katlanmak ve bunlar karşısında yalnızca seyirci kalmak. Sabırlı ol' Yakında her şey düzeler. Senin yeterince zayıf olduğun günü Tanrı bilir.

Bu senin doğduğun gün. Dünyaya geliyorsun, gözlerini açıyorsun ve keskin ışıklar karşısında gözlerini gene kapatıyorsun. Işık organlarını ısıtıyor, güneşte kıpırdıyorsun, işte geldin, yaşıyorsun. Baban yüzünü sana doğru eğiyor.

"Bitti-" diyor arkada duranlar, "öldü!"

Sus! Bırak konuşsunlar! (Aichinger, 1993, s. 10)

Genç kadının, insanın ihtiyaçlarının karşılanması için ebeveynine ya da etrafındaki diğer insanlara muhtaç olduğu bebeklik çağındaki durumu tasvir edilir. Ancak arka planda -insanın kendi bebekliğini hatırlayamayacağı da düşünülürse- bu, aynı zamanda genç kadının ölüm döşeginde, tıpkı bebeklik çağındaki olduğu gibi, başkalarının bakımına muhtaç olduğu durumunun da tasviridir. Bir hastalıkla, yaşlılıkla ya da benzer durumlarla karşı karşıya kaldığında insan yürüyemez ve konuşamaz hale gelir ve sonunda iyice bitkinleşerek ölümle yüzleşir. Bazen bu durum kişiye öyle dayanılmaz gelebilir ki ölümle de sonuçlanacak olsa bu düşkün halin kısa sürmesi umulabilir. Bazı hallerde ölümün dahi kurtuluş yolu olarak görülebileceğini Schopenhauer şu sözlerle ifade eder: "Hayatları veya çabaları için üstesinden gelinmez engellerle karşılaşan, şifasız hastalıktan veya tesellisiz kederden mustarip herkes tabiatın rahmine geri dönüşü çoğu zaman kendilerine

tabii bir çıkış yolu olarak açılan son çare görürler” (Schopenhauer, 2016, s. 60-61). Bebeğini kaybetmenin üzüntüsüyle ağırlardan yorgun düşmüş genç kadın da böyle bir hal içerisinde ve bu halin sonlanacağı ana kadar kendisine sabır telkin eder. “Senin yeterince zayıf olduğun günü Tanrı bilir” (Aichinger, 1993, s. 16) ifadesi ise tüm çabaları boşa çıkan genç kadının ne şekilde olursa olsun acılarının dineceği günü düşünerek artık ölümünü beklediğini ve kabullendiğini gösterir. Öyküdeki genç kadın ölmek üzeredir ve bu esnada geçmişine geri döner. Bu dönüşü, geride bırakmak üzere olduğu yaşamıyla ilgili kötü tecrübelerini yeniden yaşamak ya da özlemle anmaktan ziyade onları değiştirip düzeltmeye yöneliktir. Fakat kadın içinde bulunduğu bu durumda geçmişine dair bir aydınlanma yaşar ve yaşadığı kısa süreli ölüme yaklaşma deneyimi gerçekten ölümle sonuçlanır. Bu da kadının en sonunda bunu kabullenmesiyle de ortaya konulan ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğuna yapılan vurgudur.

Öykünün sonunda, önce genç kadının doğduğu ve hemen ardından yer alan ifadede ise öldüğü dile getirilir. Bu şekilde, öncelikle genç kadının “gözlerini açıyorsun ve [...] gözlerini gene kapatıyorsun” (Aichinger, 2014, s. 16) şeklinde ifade edilen göz açıp kapama süresine sığdırılan, beklentilerinin gerçekleşmediği, tam anlamıyla yaşanmamış sayılabilecek kısa vadeli hayatına vurgu yapılır. Arka planda ise, varlığın gelip geçici ve ölümün kaçınılmaz olduğu gösterilir. “Olmak zorunda olmak ölmek zorunda olmak” (Lévinas, 2014, s. 50) ifadesiyle doğum ve ölümün birbirinden ayrılmaz olduğu anlaşılır. Schopenhauer’e göre, birbiri ardına sürekli tekrar eden bir düzen vardır. Doğum ve ölümler de doğanın devamlılığını sağlayan bu ilkenin bir parçasıdır (2016, s. 74). Dünya üzerinde kendisine ayrılan zaman dilimi içerisinde dünyada var olduktan sonra ölümle dünyadan ayrılan her bir insanın dünyadaki varlığı göz açıp kapama süresi kadar kısadır.

Sonuç

Bu çalışmada ele aldığımız kısa öyküde, genç bir kadının hayatı ve ölümü üzerinden giderek, ölüm olgusunu çeşitli açılardan ve zaman zaman felsefi bir arka planla irdelemeye çalıştık. Çok yaygın olan bir konu olsa da öykünün özgünlüğü, anlatının türünde ve ilse Aichinger’in bireysel üslubunda yatmaktadır. Yani öykü hem ikinci tekil şahıs ağzından yazıldığı hem de genç bir kadının hayatını tersten anlattığı için sıra dışıdır. Öyküde, genç kadının erkek arkadaşıyla yaşadığı deneyimi hayal kırıklığıyla sonlanan genç kadın kürtajla bebeğinin aldırarak zorunda kalır. Bu sefer de kendi ölümüyle karşı karşıya kaldığından, hayatını dolayısıyla geleceğini şekillendirmiş olan geçmiş seçimlerinden pişmanlık duyar. Bizler hayatımıza ve geleceğimize dair kararlar alırken, kaçınılmaz bir son olan ölüm hep bir kenarda bekler. Aslına bakılırsa hayatımızın bir gün sona ereceği gerçeği kararlarımızı alırken etkili olmaz. Ancak bize yakın görüldüğünde ölümün farkına varırız. Bu türden anların belirleyiciliği ise genellikle belli bir süreyle sınırlı kalır ve sonrasında yeniden gündelik koşuşturmamıza dönerek hayatımızın geçici olduğu gerçeğini bir kenara bırakırız. Ölüm üzerine en yoğun düşünülebilecek anlar ise

ancak ölümle gerçek bir yüzleşme söz konusu olduğunda yaşanır. Edebi eserler ise bu anlardaki duygu durumunun gerçekle uyumlu bir şekilde yansıtılabileceği bir zemin sağlar. Edebiyatın kurgusallığı aracılığıyla, ele aldığımız öyküde ölümle yüz yüze olan ana figürün ruh halini gözleme olanağı buluruz. Ölüm olgusunun öyküdeki merkez noktasını öncelikle ana figürün ölümü oluşturur. Kadının ölüm gerçeğiyle yüz yüze gelmesi, şimdiye kadar yüz yüze gelmeden üzerine çok da düşünme fırsatı bulmadığı ölümün anlamını sorgulamasına neden olur. Ölümle yüzleşme anı geldiğinde bunun nasıl olabileceği edebiyat aracılığıyla gösterilmiş olur. Edebiyat burada temsilidir. Başta gelecek ile ilgili hayaller kuran ana figür sonunda kendi hastalığı ve ölümüyle yüz yüze gelir. Kurtuluş yolu olarak, geçmişine doğru giderek kendisine bir gelecek yaratmak ister. Öyküde, genç kadının kendi ölümü karşısındaki tutumu bu şekilde yer alırken, ölümü bizzat tecrübe etmeyen, yalnızca dışarıdan gözlemleyen bir insan konumunda yer alan, kadının erkek arkadaşının ise bu ölüm karşısında kayıtsız kaldığı görülür. Kendimiz dışındaki birinin ölümünü üzüntüyle karşılamak ancak o kişiye gerçek anlamda değer vermekle mümkündür. Genç kadına karşı kayıtsız tutum takınan adamın kadına değer vermediği görülebilir. Bir anne olarak genç kadının bebeğinin kaybı karşısında acı çektiği ve bu ölümü derinden hissettiği görülürken, bebeğin babası olmasına rağmen genç adam için bu ölümün bir anlam ifade etmediği ve adamın duyarsız kaldığı dikkat çeker. Genç kadının annesinin ölümü ise ona çocuk yaştaki hayatında yeni sorumluluklar getirecek bir durum olarak yer alır. Ana figürün, ölümünün eşliğinde yaşadığı bir aydınlanma anıyla başlayan öyküde, edebiyatın kurgusal imkânları araç kılınarak ölüm döşegindeki ana figür için ikinci bir gelecek yaratılmaya ve böylece ölüm gerçeği aşılmaya çalışılır. Ancak öykünün sonunda ölümün gerçekliği kabullenilir ve ana figür hayata gözlerini kapar. Genç kadının öldüğü ifadesinin arkasından gelen ve öykünün kapanış cümlesi olan "Sus! Bırak konuşunlar!" (Aichinger, 2014, s. 41) cümlesi ise ölümden sonrası için de umudun devam ettirildiğine ve ölümün sonrasında uzanan ebedi hayata vurgu niteliğindedir. Ölürken bir aynada sanki hayatını yeniden yaşıyormuş gibi genç kadının hayata bakışı tersine çevrildiği ve burada ölümün rahme geri dönüş olarak verildiği belirtilebilir. Dolayısıyla ölüm burada son değil, başlangıç olarak, doğum saati de ölüm saati olarak anlaşılabilir.

Kaynakça

- Aytaç, G. (1994). *Çağdaş Alman Edebiyatı*. Gündoğan Yayınları.
- Brauneck, M. & Beck, W. (Hg.) (1995). *Autorenlexikon deutschsprachiger Literatur des 20. Jahrhunderts*. Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Daemmrich, H. S. & Daemmrich, I. G. (1995). *Themen und Motive in der Literatur*. Francke Verlag.
- Göka, E. (2009). *Ölme: Ölümün ve geride kalanların psikolojisi*. Timaş Yayınları.
- Heidegger, M. (2008). *Varlık ve zaman*. Çev. K. H. Ökten. Agora Kitaplığı.

- Hentsch, T. (2010). *Hakikat ya da ölüm. Batı anlatı geleneğinde ölümsüzlük arayışı*. Çev. B. Baş. İz Yayıncılık.
- Aichinger, I. (1993). *Ayna Öyküsü. Almanca'dan öyküler. Çağdaş yazarlardan seçmeler*. (Ed. A. Gelen. Yapı Kredi Yayınları.
- Kellehaer, A. (2015). *Ölümün toplumsal tarihi*. Çev. T. Kılınç. Phoenix Yayınevi.
- Levinas, E. (2014). *Ölüm ve zaman*. Çev. N. Başer. Ayrıntı Yayınları.
- Marie-Aurélie B. (2015). “Ölmekte olan insan: Biyotiptan bir görüş” *Ölme üzerine bir inceleme: Bireysel bütünlük, bedensel çöküş, ruhsal dönüşüm*. Ed. A. Kellehear. Çev. B. Zeren. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Meid, V. (2006). *Metzler Chronik Literatur. Werke deutschsprachiger Autoren*. Verlag J. B. Metzler.
- Özkan, S. (2017). *Ölüm felsefesi: Mısırdan, Upanişadlar'da, Budizmde ve Hıristiyanlıkta*. Ötüken Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2016). *Ölümün anlamı*. Say Yayınları.
- Stein, P. & Stein, H. (2008). *Chronik der deutschen Literatur. Daten, Texte, Kontexte*. Alfred Kröner Verlag.
- Tarkovski, A. (2000). *Mühürlenmiş zaman*. Çev. F. Ant. Afa Yayınları.
- Tarlacı, S. (2016). *Ölüm Sözlük*. Tuti Kitap.
- Yayan, D. (2020). Ölüm gerçeğini çok yönlü işleyen bir eser: Ilse Aichinger'in “Ayna Öyküsü” adlı hikâyesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*. 13 (75), 45-53.
- Yıldız, M. (2006). *Ölüm kaygısı ve dindarlık*. İz Yayıncılık.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmamıştır.